

גמרא סדורה

מסכת ערכין

פרק ד' - "הַשֵּׁגַ יָד"

לימוד פרק זה

מוקדש לע"ן דוד בן כמסנה מאמו ז"ל

ה' תמוז תשע"ט

איש חסד העוסק בצרכי צבור

עלה לארץ ישראל ומסר נפשו על ישוב הארץ לחידוש אחיזת עם ישראל בחקלאות
המבשרת את בא הגואל במהרה בימינו אמן

מהדורה מנוקדת, מפוסקת,
מחולקת לסוגיות ולפסקאות

עם רש"י

בהצלחה - יגעת ומצאת - תאמין!!!

להארות והערות

דניאל ברק וינט

טל' - 0526071122

דואר ליה vinetdb81@gmail.com

עתניאל ד.ג. הר חברון 9040700

©

כל הזכויות על הניקוד, הפיסוק והחלוקה לסוגיות ופסקאות שמורות לעמותת "זכל בניך לימודי ה" ולדניאל ברק וינט.

ניתן לצלם ולהדפיס לשם לימוד וללא מטרות רווח.

כ"ב סיון תשע"ט

מסכת ערכין פרק ד' - "השג יד"

1. יז, א

רפ"י

מתניתין

השג יד¹⁸³ (ויקרא כז, ח) - בנודר,

והשנים - בנידר,

והערכין - בנערך,

והערך - בזמן הערך.

"השג יד - בנודר" - ביצד?

עני שהעריך את העשיר - נותן ערך עני,

ועשיר שהעריך את העני - נותן ערך עשיר.

אבל בקרבנות אינו כן,

הרי שאמר: "קרבנו של מצורע זה עלי",

היה מצורע עני - מביא קרבן עני,

עשיר - מביא קרבן עשיר.

רבי אומר:

אומר אני: אף בערכין כן,

וכי מפני מה עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני?

שאין העשיר חייב כלום.

אבל עשיר שאמר: "ערכי עלי",

ושמע עני ואמר: "מה שאמר זה עלי" - נותן ערך עשיר.

גמרא

השג יד' במעריך הוא!

כדכתיב: "אשר תשיג יד הנודר יעריכנו הכהן" (ויקרא כז, ח).

השנים בנידר - בנערך הוא!

אידי דאמר "השג יד - בנודר", אמר נמי "השנים בנידר".

מתני'

השג יד בנודר. תורת דין השג יד שהעני נידון בערכין לפי השג ידו כדכתיב ואם מך הוא מערכך בתר נודר אזלינן ולא בתר נידר כדמפרש לקמן:

והשנים בנידר. כדמפרש לקמן ילד שהעריך זקן נותן ערך זקן דלא אזלינן בתר שנים דידיה דנודר דהא לא אמר ערכי עלי אלא ערך פלוני עלי וערך זקן מבן ששים ומעלה פחות מערך ילד:

והערכין בנערך. קצב הערך דזכר ונקבה בתר נערך אזיל ולא בתר מעריך כדמפרש לקמן איש שהעריך אשה דאמר ערך פלונית עלי נותן ערך הנערך:

בזמן הערך. כדמפרש לקמן שאם העריך עצמו פחות מבן עשרים דהוי ערך קטן וקודם נתינתו נעשה בן עשרים אינו נותן אלא כשעה שהעריך תחילה:

אומר אני אף בערכין כן. אילו מתרמי בערכין דומיא דקרבנות הוי כקרבנות דהא דאמרת דערכין אינן כקרבנות משום דלא דמו אהדדי דמפני מה עני שהעריך עשיר נותן ערך עני לפי השג ידו משום דאין העשיר חייב כלום ולא דמי למצורע וזה שאמר על העשיר לא נתכוון אלא לפי מדת שנותיו של העשיר שפחותין או יתירין על שנותיו שלו הלכך נידון בהשג יד דהא לא פירש כלום אלא ערך מדת [שנותיו של] העשיר קיבל עליו ודין ערך נידון בהשג יד:

אבל עשיר שאמר ערכי עלי. דהוי חייב ערך שלם דומיא דמצורע עשיר ושמע עני וכו':

גמ'

וקפריך השג יד במעריך הוא. ולא בנודר שהאומר דמי עלי אין נידון בהשג יד אלא הכל יתן כשיוכל דאמרינן בפרק האומר משקלי עלי (לקמן כ.). חומר בנדרים מבערכין שהנדרים אין נידונים בהשג יד:

ומשני כדכתיב על פי אשר תשיג וגו'. כלומר האי דקרי למעריך הכא נודר דלישנא דקרא נקט: השנים בנערך ולא בנידר. דהאומר דמי פלוני עלי אין נידון לפי מדת שנים אלא כפי שאותו פלוני נמכר בשוק:

¹⁸³ ואם מך הוא מעריך והעמידו לפני הכהן והעריך אתו הכהן על פי אשר תשיג יד הנדר יעריכנו הכהן

2. יז, א-ב

"השג יד בנודר, כיצד? עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני".

מאי טעמא?

דאמר קרא: "אשר תשיג יד הנדר" ¹⁸⁴ (ויקרא כו, ח) - בנודר תלה רחמנא.

"אבל בקרבנות אינו כן,

הרי שאמר: "קרבנו של מצורע זה עלי", היה מצורע עני - מביא קרבן עני".

ואף על גב דמדירו עשיר?!

"ואם דל הוא" ¹⁸⁵ (ויקרא יד, כא) אמר רחמנא, ולא דל הוא!

אמר רבי יצחק:

כשהיה מדירו עני.

ודלמא עליה דידיה חס רחמנא,

אמדירו - לא,

דהכתוב: "הוא"!

אמר רב אדא בר אבהו:

"ואין ידו משגת" - לרבנות את הנודר.

אבל מדירו עשיר, הכי נמי דמייתי בעשירות?

אם כן, מאי "אבל בקרבנות - אינו כן"!

יז,

חדא - מצורע עני ומדירו עני,

וחדא - למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני.

סלקא דעתך אמינא: הואיל ואיתרבו - איתרבו,

קא משמע לן.

¹⁸⁶ "לפי שמצינו בערכין, עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני, יכול אף זה כן?

תלמוד לומר: "אם דל הוא" (ויקרא יד, כא)".

ולרבי דאמר: "אומר אני: אף בערכין כן",

אלמא: אמר: בתר חיובא דגברא אזלינן,

והא לא צריכא קרא למעוטי "הוא" (ויקרא יד, כא) - למעוטי מאי?

למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר,

סלקא דעתך אמינא: הואיל ואמר רבי: בתר חיובא דגברא אזלינן,

קא משמע לן.

רש"י

ואף על גב דמדירו עשיר. בתמיה מדירו היינו זה שאמר קרבן מצורע עלי:

דלמא עליה דמצורע חס רחמנא. אדלות אבל אמדירו לא ואע"ג דהוי עני מאי אבל בקרבנות אינו כן. הא בקרבנות נמי אזלת בתר נודר:

ומשני חדא אמצורע עני ומדירו עני וחדא למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני. כלומר ודאי חדא מהנך מילי דמתנני דהיינו הך דקתני אם היה מצורע עני מביא קרבן עני ודאי במדירו עני קמירי וכדאוקימנא ומאיך מילתא נפקא לן דבקרבנות אינו כן דקתני אם היה מצורע עשיר מביא קרבן עשיר ואע"ג דמדירו עני והיינו למעוטי מדר מדין ערכין דלא אזלינן בתר נודר:

ס"ד אמינא כו'. כלומר ואיצטריך לאשמועינן אבל בקרבנות אינו כן לאשמועינן דהיכא דמצורע עשיר ומדירו עני מביא קרבן עשיר דסד"א הואיל ואיתרבי נודר מואין ידו משגת דחס רחמנא עליה כי הוי איהו עני ומצורע עני אתרבי נמי אפילו היכא דמצורע עשיר הואיל והוא עני קמ"ל לי נראה ועיקר דה"ג אם כן מאי אבל בקרבנות אינו כן אחרא אמצורע עשיר ומדירו עני סד"א כו' ואני שמעתיה כמות שהיא כתובה בספרים ופירושה כמו שפירשתיה ואין כן שיטת השי"ס:

יכול אף זה כן. עני שאמר קרבן מצורע עשיר זה עלי:

אם דל הוא. חס רחמנא עליה ולא על מדירו:

ולרבי דאמר אף בערכין כן. דאי הוי עשיר מחוייב ערך ואמר עני מה שאמר זה עלי נותן ערך עשיר אלמא בתר חיובא דגברא דנערך אזלינן היכא דהוא חייב כלום דומיא דמצורע והא דמצורע עשיר ומדירו עני לא צריכא למעוטי דמערבין נפקא לן דמייתי בעשירות:

למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר. דמייתי בעשירות ולרבנן לא איצטריך למעוטי דהואיל דבערכין אזלינן בתר נודר במצורע נמי אזלינן בתר נודר אבל לרבי איצטריך להכי:

¹⁸⁴ ואם מן הוא מערקף והעמידו לפני הכהן והעריך אתו הכהן על פי אשר תשיג יד הנדר יעריכנו הכהן
¹⁸⁵ ואם דל הוא ואין ידו משגת ולקח כבש אחד אשם לתנופה לכפר עליו ועשורו סלת אחד בלול בשמן למנוחה ולג שמן
¹⁸⁶ שיטה מקובצת הגיה: כדתניא. ובריתא זו מופיעה בתורת כהנים לפסוק זה

3. יז, ב

רַס"י

מתני'

היה עני והעשיר. קודם נתינה או עשיר והעני קודם נתינה נותן ערך עשיר:

אבל בקרבנות אינו כן. שאם היה מצורע עשיר והעני או עני והעשיר הכל הולך אחר הבאת קרבנותיו כדאמר בברייתא בגמ' מצורע שהביא קרבנותיו כו' טעמא דאי קבע בקרא למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אבל מדברי כולן נלמד דבתר הבאת קרבנותיו אזלינן:

אפי' מת אביו כו'. אערכין קאי ומלתא באפי נפשיה היא אפי' מת אביו של מעריך זה בשעה שהכהן מעריך והניח לו ריבוא מנה או ספינתו כו' ובגמ' מפרש לה:

גמ'

עשיר והעני אשר תשיג יד הנודר. דמשמע בתר שעת נדר אזלינן:

מִתְנִיתִין

הָיָה עֲנִי וְהָעֶשֶׂיר,

עֶשֶׂיר וְהָעֲנִי - נוֹתֵן עֶרֶךְ עֶשֶׂיר.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר:

עֲנִי וְהָעֶשֶׂיר וְחֹזֵר וְהָעֲנִי - נוֹתֵן עֶרֶךְ עֶשֶׂיר.

אָבֵל בְּקִרְבָּנוֹת - אֵינוֹ כֵּן.

¹⁸⁷ אֶפִּילוּ מֵת אָבִיו וְהֵנִיחַ לוֹ רִיבּוּא,

אוֹ סְפִינְתוֹ בַּיָּם וּבָאָה לוֹ בְּרִבּוּאוֹת - אֵין לְהַקְדִּישׁ בָּהּ כֶּלֶם.

גְּמָרָא

"עני והעשיר" - "אשר תשיג יד הנודר"¹⁸⁸ (ויקרא כז, ח).

"עשיר והעני" - "על פי אשר תשיג" (ויקרא כז, ח).

¹⁸⁷ מחלוקת ראשונים האם זה המשך "אבל בקרבנות אינו כן" או שזה אמירה עצמאית

¹⁸⁸ ואם מן הוא מערקף והעמידו לפני הכהן והעריך אתו הכהן על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו הכהן

4. יז, ב - יח, א

"רבי יהודה אומר: אפילו עני והעשיר וחסד והעני - נותן ערך עשיר."

מאי טעמא דרבי יהודה?

אמר קרא: **"ואם מך הוא מערךך"** (ויקרא כז, ח) - עד שיהא במקומו מתחלתו ועד סופו.

אלא מעתה, **"ואם דל הוא"**¹⁸⁹ (ויקרא יד, כא), הכי נמי: עד שיהא בדלותו מתחלתו ועד סופו!

וכי תימא: הכי נמי,

והתנן:

"מצודע שהביא קרבנותיו,

עני והעשיר,

עשיר והעני - הפל הולך אחר חטאת,

דברי רבי שמעון.

רבי יהודה אומר:

הפל הולך אחר אשם" (נגעים יד, יא).

ותניא:

"רבי אליעזר בן יעקב אומר:

הפל הולך אחר צפרים!"

הא אתמר עלה:

אמר רב יהודה אמר רב:

וישלישתן מקרא אחד דרשו, **"אשר לא תשיג ידו בטרתו"**¹⁹⁰ (ויקרא יד, לב).

רבי שמעון סבר: דבר המכפר, מאי ניהו? חטאת.

ורבי יהודה סבר: דבר המכשיר, ומאי ניהו? אשם,

רבי אליעזר בן יעקב סבר: הגורם לו טהרה, ומאי ניהו? ציפורים.

ואלא **"הוא"** (ויקרא יד, כא) - למה לי?

לרבי כדאית ליה,

ולרבנן כדאית להו.

אלא מעתה,

"והוא עד"¹⁹¹ (ויקרא ה, א) עד שיהא כשר מתחלתו ועד סופו!

וכי תימא: הכי נמי,

והא תניא:

"היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חטנו, ונעשה חטנו,

פקח ונתחרש,

פתוח ונסתמא,

שפוי ונשתטה - הרי זה פסול.

אבל היה יודע לו עדות עד שלא נעשה חטנו, ונעשה חטנו, ואחר כך מתה בתו,

פקח ונתחרש וחסד ונתפקח,

פתוח ונסתמא ואחר כך נתפתח,

שפוי ונשתטה וחסד ונשתפה - כשר.

זה הכלל:

כל שתחילתו וסופו בכשרות - כשר!"

שאני התם,

דאמר קרא: **"או ראה... אם לא יגיד"** (ויקרא ה, א) בראייה והגדה תלא רחמנא מילתא,

והא איכא.

רס"י

שהביא קרבנותיו. קצת קרבנותיו:

הכל הולך אחר חטאת. אם הביא חטאת בהמה בעשירות מביא נמי עולת בהמה ואם הביא חטאת העוף בעניות אע"פ שהעשיר מביא נמי עולה בעניות: **אחר צפורין.** שתי צפורין חיות שהוא מביא לצורך הזאה קודם תגלחת אם בשעה שהזו עליו הוי עני מביא בעניות קרבנותיו ואם באותה שעה היה עשיר מביא כל קרבנותיו בעשירות:

מקרא אחד דרשו. דגזירת הכתוב היא:

דבר המכפר. דהכי כתיב במצורע עני (ויקרא יד) וכפר עליו הכהן וסמך ליה האי קרא דזאת תורת אשר בו נגע צרעת וגוי דמשמע אשר לא תשיג ידו בשעת כפרה יהא לו תורה זו של דלות ואף על פי שהשיגה ידו אחר כך. דבר המכשיר. דהכי משמע אשר לא תשיג ידו בשעת טהרה תהא לו תורת עניות וטהרה זהו אשם המכשירו לבא במקדש ולאכול בקדשים שמדם האשם הוא נותן על בהונת ותנוד אזנים: צפרין גורמין לו טהרה שכל זמן שאינו מביא צפרין אינו יכול לגלח:

לרבי כדאית ליה כו'. כדרשינן לעיל:

סומא פסול לעדות. דבעינן או ראה:

ואח"כ מתה בתו. קודם שבא לב"ד להעיד:

יח,א

¹⁸⁹ ואם דל הוא ואין ידו משגת ולקח כבש אחד אשם לתנופה לכפר עליו ועשיון סלת אחד בלול בשמן למנוחה ולג שמן

¹⁹⁰ זאת תורת אשר בו נגע צרעת אשר לא תשיג ידו בטרתו

¹⁹¹ ונפש מי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע אם לוא יגיד ונשא עונו

ואלא "והוא" למה לי?

רש"י

סיאה. סיעה:
 יכול יהו חייבין. העדים קרבן
 שבועת העדות אם לא העידוהו:
 והרי לא ייחד עדיו. שהרי השביע
 את כולן:
 יכול אפי' אמר כל מי. שיודע
 עדות אני משביע לא יהו חייבין:
 ת"ל והוא עד והרי ייחד עדיו.
 שהרי לא השביע אלא עדיו:

לכדתניא:

"רָאָה סִיָּאָה שֶׁל בְּנֵי אָדָם עוֹמְדִין וְעִידִין בֵּינֵיהוּ,
 וְאָמַר: "מִשְׁבִּיעֵנִי עֲלֵיכֶם אִם יוֹדְעִים אַתֶּם לִי עֲדוֹת שֶׁתְּבֹאוּ וְתַעֲדוּנִי",
 יִכּוֹל יֵהוּ חַיִּיבִין?
 תִּלְמוּד לּוֹמֵר: "וְהוּא עֵד" וְהָרִי לֹא יִיחַד עִידִיו.
 יִכּוֹל אֶפִּילוּ אָמַר: "כֹּל מִי"?
 תִּלְמוּד לּוֹמֵר: "וְהוּא עֵד" וְהָרִי יִיחַד עִידִיו."

רש"י

עשיר הוא. ואמאי אין להקדש כלום בהן :
מניח. שעדיין לא מת אביו אבל עתיד הוא להניח לו :
פשיטא. דהא לית ליה :
כשהיה אביו גוסס. בשעה שהכהן מעריכו :
כשהיתה ספינתו מוחכרת ביד אחרים. ואין לו בתוכה כלום אלא שכרה והיינו ריבוא דקתני במתני' :
הא מני ר'א היא. דאמר לקמן בפי שום היתומים (דף כג:) גבי ערכין אם היה חמר נותן לו הכהן חמורו ואינו נוטלה להקדש :
צמדו. צמד בקר דהיא פרנסתו :

5. יח, א

"אָבֵל בְּקִרְבָּנוֹת אִינוּ בְּנֵי אֶפִּילוֹ מֵת אָבִיו וְהֵנִיחַ לוֹ רִיבּוּא,
אוֹ סְפִינָתוֹ בַּיָּם וּבָאָה לוֹ בְּרִיבּוּאוֹת - אֵין לְהַקְדִּישׁ בָּהּ כָּלוּם."

"אָבִיו מֵת וְהֵנִיחַ לוֹ רִיבּוּא" - עֲשִׂיר הוּא!

אָמַר רַבִּי אֶבְהוֹ:
אֵימָא: מְנִיחַ לוֹ רִיבּוּא.

פְּשִׁיטָא!

כְּשֶׁהָיָה אָבִיו גּוֹסֵס.

מהו דתימא: רוב גוססין למיתה,
 קא משמע לן.

"סְפִינָתוֹ בַּיָּם וּבָאָה לוֹ בְּרִיבּוּאוֹת" - עֲשִׂיר הוּא!

אָמַר רַב הֶסְדָּא:
כְּשֶׁהָיָתָה: מוֹחֲכֶרֶת,
וּמוֹשְׁכֶרֶת בְּיַד אַחֲרִים.

וְהָאֵיכָא שְׂכִירוֹת!

שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף.

ותיפוק ליה משום "ספינה!"

הא מני?
 רבי אליעזר היא.

דְּתַנּוּ:

"רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר:

אִם הָיָה: אֵיכָר - נוֹתֵן לוֹ צִמּוּד,

וְחֶמֶר - נוֹתֵן לוֹ חִמּוּרוֹ" (ערכין כג:).

6. יח, א

רס"י

מתני'

ילד. מבן כ' ועד בן ששים דהוי ערכו נ' שקלים:
 הערכין בנערך. ולא אזלינן בקצב הערך בתר מעריך:

גמ'

אתה היקשטה דמים לערכין. בפ"ק (לעיל דף ד':) דאמרינן נדר בערכך נפשות נדר היינו דמים בערכך היינו ערכין היקישן הכתוב להני תרי מילי:

מרגלית לקלים. דאזלינן במרגלית בתר קלים דכתיב בערכין ונתן את הערך ביום ההוא ודרשינן לקמן (דף כד.) שלא ישהה מרגלית לקלים עני שהעריך עצמו ובא כהן להעריכו ויש לו מרגלית שוה ל' סלעים אין אומרים אם משהין אותה עד שיעלוה לדרך שיש שם עשיר והוא יקנה בני סלעים הילכך נ' סלעים יש לו ויתן ערך שלם אין אומרים כן ואין להקדש אלא מקומו ושעתו וה"נ בדמים אם אמר דמי מרגלית זו עלי אין שמין אותה לפי מכר הכרכים אלא לפי מכר אותה שעה ואותו מקום:

ולידון בכבודו. שאם העריך דבר שהנשמה תלויה בו כגון שאמר ערך ראשי עלי נותן ערך שלם דכתיב גבי ערכין בערכך נפשות דבתר נפש אזלינן:

שיתן כשעת נתינה. דבדמים. פשיטא לן דיהיב כשעת נתינה ולא כשעת נדר דהא כעבד בשוק שמין אותו ואם אמר דמי עלי בתשרי ובניסן בא לבי"ד מי יודע מה היה שוה בשעת נדר ושעת נתינה היינו שעה שהוא בא לבי"ד:

ת"ל כערך יקום. דמשמע ערכין בשעת ערך שאם העריך עצמו בן ששים ונעשה יותר על ששים נותן ערך גדול ולא ערך זקן:

מתניתין

"השנים בנידר" -

ביצד?

ילד שהעריך זקן - נותן ערך זקן.
 וזקן שהעריך את הילד - נותן ערך ילד.

"הערכין בנערך" -

ביצד?

איש שהעריך האשה - נותן ערך אשה,
 ואשה שהעריכה איש - נותנת ערך איש.

"והערך בזמן הערך" -

ביצד?

העריכו פחות מבן חמש, ונעשה יתר על בן חמש,
 פחות מבן עשרים, ונעשה יתר על בן עשרים - נותן בזמן הערך.

גמרא

תנו רבנן:

"אתה הקשטת¹⁹² דמים לערכין,

מרגלית לקלים,

ולידון בכבודו.

יכול נקיש ערכין לדמים שיתן בשעת נתינה?

תלמוד לומר: "כערך פו יקום"¹⁹³ (ויקרא כז, יז),

אינו נותן אלא בזמן הערך."

¹⁹² כת"י מינכן, רש"י.

¹⁹³ אם משנת היכל יקדיש שדהו כערך יקום

7. יח, א-ב

רפ"י

מתניתין

מתני'
יום שלשים כלמטה. ואם אמר ערך פלוני קטן עלי ואותו קטן היה באותו יום בן ל' הוי כלמטה ולא אמר כלום ואין ערך לפחות מבן חדש דהכי כתיב ואם מבן חדש וגו':
ומעלה. משמע ששלמה שנת ששים ואז הוא נידון כזקן אבל בשנת ששים נידון כילד:
הן אם עשינו. בתמיה כלומר וכי כן הוא אם עשינו שנת ששים כלמטה להחמיר דערך גדול יש לו לפחות מבן ששים נ' סלעים וליותר על בן ששים אין ערך אלא ט"ו סלעים:
להקל. דערך [יותר] על בן כ' יותר גדול הוא מפחות מבן עשרים וכן בבן חמש כדכתיב בקראי:
ר"א אומר. לעולם שנת חמש ושנת עשרים ושנת ששים כלמטה עד שתשלם כל השנה וחדש ויום א' משנה האחרת:

גמ'
איכא למפרך. כדפרכין במתניתין:
שנה יתירי כתיבי. דמצי למכתב ואם מבן ה' שנים ועד בן כ' ואנא ידענא דעשרים נמי (כ') בשנים משתעי שנה ל"ל ובן ששים:
לימא מתני'. דמצריך קרא למילף שנת עשרים כלמטה דלא כרבי דאי כרבי האמר עד ועד בכלל וכיון דכתיב מבן חמש שנים ועד בן עשרים ממילא ידענא דשנת עשרים בכלל והיינו כלמטה:
יכול מיום הראשון ואילך. יהא מוזהר על חמץ ולא ראשון בכלל:
כענין שנאמר מראשו ועד רגליו. דפשיטא לן כדמפרש לקמן מראשו ולא ראשו בכלל:
ת"ל עד יום האחד ועשרים לחדש בערב. אלמא יום ראשון בכלל כדכתיב ברישא דקרא בערב תאכלו מצות ושביעי נמי בכלל מסיפיה דקרא כדכתיב בערב:
שקולי משקלי קראי. שקולין הן המדרשות לפי מדרשו של רבי יש להכריען כלמטה ויש להכריען כלמעלה כדכתיב מבן חדש ועד בן חמש שנים והיה ערכך וגו' ואמרין עד ועד בכלל הרי בן חמש כלמטה והדר כתיב ואם מבן חמש שנים ועד בן כ' וגו' ולרבי מבן חמש ובן חמש בכלל דהאמר מיום הראשון הראשון בכלל הרי שנת ה' כלמעלה הלכך אי לאו ג"ש לא קמה לן הכרעה להיכא:
מבן ה' תו ל"ל. הכי ה"ל למיכתב ועד בן עשרים שנה והיה ערכך וגו' ועד בן ששים שנה והיה ערכך וגו':

יום שלשים - כלמטה הימנה.
שנת חמש ושנת עשרים - כלמטה מהם.
שנאמר: "ואם מבן ששים שנה ומעלה" ¹⁹⁴ (ויקרא כז, ז),
הרי אנו למדים בכולן משנת ששים,
מה שנת ששים כלמטה הימנה,
אף שנת חמש ושנת עשרים כלמטה הימנה.
הן?
אם עשה שנת ששים כלמטה ממנה להחמיר,
נעשה שנת חמש ושנת עשרים - כלמטה ממנו להקל!
תלמוד לומר: "שנה" "שנה" לגזירה שנה,
מה "שנה" (ויקרא כז, ז) האמורה בשנת ששים כלמטה,
אף "שנה" ¹⁹⁵ (ויקרא כז, ה) האמורה משנת חמש ושנת עשרים - כלמטה ממנו,
בין להקל ובין להחמיר.
רבי אלעזר אומר:
עד שיהו יתירות על השנים חדש יום אחד."

גמרא

מופנה,
 דאי לא מופנה - איכא למיפרך כדפרכין.

"שנה" "שנה" יתירי כתיבי.

לימא מתניתין דלא כרבי - דאי רבי האמר: "עד - ועד בכלל".
 דתניא:

"מיום הראשון ועד יום השביעי" ¹⁹⁶ (שמות יב, טו),
יכול "ראשון", ולא ראשון בכלל, "שביעי" ולא שביעי בכלל,
כענין שנאמר: "מראשו ועד רגליו" ¹⁹⁷ (ויקרא יג, ב),
"ראשו" - ולא ראשו בכלל,
"רגליו" - ולא רגליו בכלל?
תלמוד לומר: "עד יום האחד ועשרים לחדש בערב" ¹⁹⁸ (שמות יב, יח).
רבי אומר:
אינו צריך,
"ראשון" - וראשון בכלל,
"שביעי" - ושביעי בכלל!"

יח,ב

אפילו תימא: רבי,
 שקולי משקלי קראי.

מכדי כתיב: "מבן חדש ועד בן חמש שנים" ¹⁹⁹ (ויקרא כז, ו).
 תו: "מבן חמש ועד בן עשרים" (ויקרא כז, ה) למה לי?

הילכך אישתקלו להו.

¹⁹⁴ ואם מבן ששים שנה ומעלה אם זכר והיה ערכך המשה עשר שקל ולנקבה עשרה שקלים:
¹⁹⁵ ואם מבן חמש שנים ועד בן עשרים שנה והיה ערכך הזכר עשרים שקלים ולנקבה עשרת שקלים
¹⁹⁶ שבעת ימים מצות תאכלו אף ביום הראשון תשמייתו שאר מפתים מי כל אכל חמץ ונקרתה הנפש ההוא מישאל מיום הראשון עד יום השביעי
¹⁹⁷ ואם פרוח תפרח הצרעת בעור ונסתה הצרעת את כל עור הנגע מראשו ועד רגליו לכל מראה עיני הכהן
¹⁹⁸ בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצות יום האחד ועשרים לחדש בערב
¹⁹⁹ ואם מבן חמש ועד בן חמש שנים והיה ערכך הזכר המשה שקלים כסף ולנקבה ערך שלשת שקלים כסף

8. יח, ב

רש"י

שאני סימנין דגופו מסימנין
 דראשו. דסימני נגע שבמקום
 שיער נידון בשיער צהוב ובנגע
 שבמקום בשר נידון בשיער לבן
 ובפסיון:
 לכל מראה. ואינו יכול לראות
 בראש מפני השיער וברגל בין
 אצבע לאצבע:

אמר מר:

"ראשו" - ולא ראשו בכלל,

"רגליו" - ולא רגליו בכלל".

מנלן?

איבעית אימא:

שאני סימנים דגופו מסימנים דראשו.

איבעית אימא:

"לכל מראה עיני הבהן"²⁰⁰ (ויקרא יג, יב).

²⁰⁰ ואם פרוח תפרח הצרעת בעוד ומסתה הצרעת את כל עור הנגע מראשו ועד רגליו לכל מראה עיני הבהן

9. יח, ב

"רבי אלעזר אומר: עד שיהו יתירות על השנים חֲדָשׁ וְיוֹם אֶחָד."

תניא:

"רבי אלעזר אומר:

נאמר באן: "מעלה"²⁰¹ (ויקרא כז, ז),

ונאמר להלן: "חדש ומעלה"²⁰² (במדבר ג, טו),

מה להלן - מבן חודש ויום אחד,

אף באן - מבן חודש ויום אחד."

ואימא: כי התם,

מה התם - חד יומא,

אף באן - חד יומא!

אם כן, גזירה שנה - מאי אהני!

רש"י

ונאמר להלן. גבי לויס חדש ומעלה מה להלן חדש ויום אחד כדכתיב מבן חדש ומעלה דכבר נכנס בה חדש האחר אף כאן חדש ויום אחד:

מה התם חד יומא. מה מעלה דכתיב גבי חדש לא הוי אלא חד יומא אף מעלה דהכא גבי שנים לא הוי אלא חד יומא:

ג"ש מאי אהני לי. בלא ג"ש ידענא דחד יומא בעינן דהא ומעלה כתיב:

²⁰¹ ואם מבן ששנים שנה ומעלה אם זכר והיה ערקף חמשה עשר שקל ולקבה עשרה שקלים

²⁰² פקד את בני לוי לבית אבתם למשפחתם כל זכר מבן חדש ומעלה תפקדם

10. יח, ב

רפ"י

שנה האמורה בקדשים. כגון (במדבר כח) כבשים בני שנה : שתי שנים שבשדה אחוזה. (שהוא) שהמוכר שדה אחוזה אינו רשאי לגאול עד שתהא ב' שנים ביד הלוקח דכתיב (ויקרא כה) במספר שני תבואות ימכר לך ומיעוט שנים שתיים :

ושבבן ושבת. שנים האמורים בבן ובבת ולקמן מפי' להו : מעת לעת. אותו יום ואותה שעה לשנה הבאה ולא אזלינן בתר מנין עולם דכי מטי תשרי ניחשוב ליה שתא :

שני תבואות. כיון דכתיב שני שני תבואות במשמע תבואות ל"ל אלא מלמד שכל תבואה שימצא באותן ב' שנים יאכל ואפי' ג' כגון אם מכרו לו בניסן מליאה קמה ולא יגאלנה עד שתי שנים בניסן באותו יום ואם קדם וקצר הרי שאכל ג' תבואות וכשיפדנה מוכר יחשוב שנים מיום שמכרה עד היובל אם היו עשר שנים והוא מכרה בעשרה מנים נמצא שמכרה לכל שנה במנה שהרי ביובל היתה עתידה לחזור הלכך כשהוא פודה עכשיו נותן שמנה מנים לשמנה שנים הנותרים וזה אכל שלש תבואות שוות כמה מנים בשתי שנים ואילו הוה אזלינן בתר מנין עולם מתשרי הבאה בשנה האחרת הוה פריק ליה ולא הוה אכיל אלא שתי תבואות :

לערכין. דלא אזלינן בשנת חמש ועשרים וששים בתר מנין עולם : לפרקין דיוצא דופן. במסכת נדה (דף מה:) בן י"ב שנה נדריו נבדקין בן י"ג נדריו קיימין בת אחת עשרה נדריה נבדקין בת שתיים עשרה נדריה קיימין וכן הרבה שנות בן ובת שנינו שם וקאמר הכא דכולהו מעת לעת שנולדו :

האמר רב. התם במסכת נדה (דף מז:) :

הלכתא בכולה פירקין. דיוצא דופן מעת לעת : מ"ט לא אמר ליוצא דופן. הואיל וסבירא ליה נמי התם מעת לעת : אמר לך. אפי' הכי הכא לא קתני להו דומיא דהנך שנה דקדשים ודעבד עברי קתני דכתיבי באורייתא והנהו שנים דיוצא דופן כולהו דרבנן :

תנו רבנן:

"שנה" ²⁰³ (במדבר כח, ג) האמורה בקדשים,

"שנה" ²⁰⁴ (ויקרא כה, כט) האמורה בבתי ערי חומה,

שתי שנים ²⁰⁵ (ויקרא כה, טו) בשדה אחוזה,

ושש שנים ²⁰⁶ (שמות כא, ב) שבעבד עברי,

וכן שבבן ושבת - בולן מעת לעת."

"שנה" (במדבר כח, ג) האמורה בקדשים - מנלן?

אמר רב אחא בר יעקב:

אמר קרא: "כבש בן שנתו" ²⁰⁷ (ויקרא יב, ו) - שנתו שלו, ולא של מנין עולם.

"שנה" (ויקרא כה, כט) האמורה בבתי ערי חומה -

דכתיב: "עד תם שנת ממפרו" (ויקרא כה, כט) - "ממפרו" שלו, ולא שנה למנין עולם.

"שתי שנים שבשדה אחוזה" -

דכתיב: "במספר שני תבואות ימכר לך" (ויקרא כה, טו), פעמים שאדם אוכל שלש תבואות בשתי שנים.

"ושש שבעבד עברי" -

דכתיב: "שש שנים יעבד" (שמות כא, ב), זימנין בשביעית נמי יעבוד.

"ושבבן ושבת - בולן מעת לעת."

למאי הילכתא?

אמר רב גידל אמר רב:

לערכין.

רב יוסף אמר:

לפרקין ד' יוצא דופן."

אמר ליה אביי לרב יוסף:

מי פלגיתו?!

אמר ליה:

לא,

אנא אמרי חדא,

והוא אמר חדא.

הכי נמי מסתברא,

דאי סלקא דעתך: פליגי - מאן דאמר "לערכין" לא אמר ל' יוצא דופן'?"

והאמר רב: הילכתא בכולה פירקא מעת לעת.

ואלא למאן דאמר: "לערכין", מאי טעמא לא אמר ל' יוצא דופן'?"

²⁰³ ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו ליהוה כבשים בני שנה תמימים שנים ליום עלה תמיד

²⁰⁴ ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה והיתה גאלתו עד תם שנת ממפרו ימים תהיה גאלתו

²⁰⁵ במספר שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך במספר שני תבואות ימכר לך

²⁰⁶ מי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשביעית יצא להפשי חנם

²⁰⁷ ובמלאות ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש בן שנתו לעלה וכן יונה או תר להטאת אל פתח אהל מועד אל הכהן

רש"י

שבזכר ושבנקבה מיבעי ליה.
 כלישנא דקרא דכתיב בערכין
 (ויקרא כז) אם זכר אם נקבה
 ולא כתיב בן ובת אבל יוצא דופן
 כוליה בן ובת תנינן :

ומאי שנא. בערכין דנקבה כי
 מוקנא יותר על ששים קיימא
 אתילתא דערך ילדה שלשים
 שקל וערך זקנה עשרת שקלים :
ומאי שנא זכר. דכי עבר על
 ששים לא קאי אתילתא דבציר
 ערך זקן טפי מתילתא בערך ילד
 דילד חמשים שקלים וזקן ט"ו
 שקלים :

פאחא. שבר שאינו אלא למשא
 ל"א פחחא גרסינן לשון ערום
 ועריה דמתרגמינן לערום פחח
 בתרגום של נביאים (יחזקאל
 טז) :

סימא. מטמוון שיכולה לטרוח
 ולעשות מלאכה בזקנותה :

דומיא דהנה,

מה הנה דכתיבא - אף הנה דכתיבא.

ואידך?

יטא אי סלקא דעתך: דכתיבא - האי "**שֶׁבֶן וְשֶׁבֶת**"^א 'שֶׁבֶזְכָּר וְשֶׁבְנִקְבָּה' מִיִּבְעֵי לִיָּה,
 ומאי שנא נקבה דכי מייזקנא קיימא אתילתא?
 ומאי שנא זכר דלא קאי אתילתא?

אמר חזקיה,

אמר אינשי: סבא בביתא - פאחא בביתא,

סבתא בביתא - סימא בביתא.

הדרן עלך השג יד